

Justitiedepartementet
Straffrättsenheten
Ju2018/04195/L5

Stockholm, den 14 maj 2019

Remissvar på slutbetänkande av utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv (SOU 2018:69)

Inledning

Syftet med utredningen har varit att undersöka huruvida det finns behov av åtgärder i syfte att säkerställa ett starkt skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv. Utredningen föreslår bland annat att ett nytt brott kallat *barnäktenskapsbrott* införs i brottsbalken.

UNICEF Sverige välkomnar utredningen och ser positivt på förslaget om starkare skydd mot hedersrelaterad brottslighet. Enligt barnkonventionens art 19 har alla barn rätt att växa upp i en miljö fri från våld och övergrepp, vanvård och försummelse. Utifrån barnets rätt till bästa uppnåeliga hälsa och goda förutsättningar för barnets utveckling ska staten förebygga, upptäcka och agera när barnet riskerar att utsättas för skadliga sedvänjor som till exempel könsstympning av flickor och tidiga äktenskap. Barnet ska även skyddas mot begränsningar i vardagen såsom hedersrelaterat förtryck och våld. Skyddslagstiftningen för barn ska utgå från barnets rättigheter enligt barnkonventionen och vara lika för alla barn som vistas i Sverige¹.

Glappet mellan förekomst, anmälningar och fällande domar när det gäller hedersrelaterad brottslighet talar tydligt för att kompetens och kunskap om hur hedersproblematik upptäcks och utreds fortsatt behöver stärkas inom såväl brottsbekämpande myndigheter och andra berörda samhällsaktörer, däribland socialtjänst, hälso- och sjukvård och skola. UNICEF Sverige understryker vikten av att utbildningsinsatser till polis, rättsväsende och övriga myndigheter prioriteras för att lagstiftarens intentioner ska få genomslag i praktiken. Barns särskilda utsatthet, behov och rättigheter bör vara en central del av sådana utbildningssatser.

Med det nya barnäktenskapsbrottet och straffskärpningsgrunden för brott med hedersmotiv stärks möjligheten till lagföring av brotten, men den formella samverkan mellan ansvariga myndigheter med gemensamma system och rutiner är en annan avgörande faktor för ökad effektivisering av utredningar och att lagstiftningen får önskat genomslag i praktiken.

Specifika kommentarer

5.4.3 Barnäktenskap bör kriminaliseras

Utredningens förslag: Ett nytt brott kallat *barnäktenskapsbrott* införs i ett nytt tredje stycke i bestämmelsen om äktenskapstvång i 4 kap. 4 c § brottsbalken. Den som förmår eller tillåter ett barn att ingå äktenskap, ska enligt förslaget dömas till fängelse i högst fyra år. Även sådana

¹ Artikel 2, 19 och 24, barnkonventionen

barnäktenskap som ingåtts efter tvång eller utnyttjande och som i och för sig uppfyller rekvisiten för äktenskapstvång bör omfattas av bestämmelsen. Barnäktenskapsbrott begås enligt förslaget om äktenskapet är giltigt i den stat där det ingås eller i en stat i vilken någon av makarna är medborgare eller har hemvist, likaså om det är giltigt i den stat enligt vars lag det ingås. Barnäktenskapsbrott begås också – på samma sätt som äktenskapstvång – om "äktenskapet" är en juridiskt icke giltig förbindelse som är att jämställa med äktenskap. Bestämmelsen ska gälla även om gärningsmannen inte insett brottsoffrets ålder, men varit oaktsam i förhållande till att denne inte hade fyllt arton år. Försök, förberedelse och stämpling till barnäktenskapsbrott ska kriminaliseras. För att skapa ett effektivt straffrättsligt skydd bör kravet i 2 kap. 2 § andra stycket brottsbalken på dubbel straffbarhet för brott begångna utomlands inte gälla för barnäktenskapsbrott.

UNICEF Sveriges kommentar:

UNICEF Sverige tillstyrker förslaget om att barnäktenskap bör kriminaliseras.

UNICEF Sverige anser att en särreglering av *barnäktenskapsbrottet* bidrar till ökade möjligheter till lagföring vilket medför ett starkt skydd för barn som riskerar att giftas bort. I takt med att brottsbekämpande och utredande myndigheter blir bättre på att upptäcka och utreda barn som befinner sig i en hederskontext är det avgörande att effektiv och ändamålsenlig lagstiftning finns på plats för att öka lagföringen och skydda barn från att utsättas för våld och övergrepp.

6.5.4 Närmare om utformningen m.m. av utreseförbudet

Utredningens förslag: Ett barn ska kunna meddelas en inskränkning av rätten att lämna Sverige om det finns risk för att barnet förs utomlands för att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse eller könsstympas. Ett sådant utreseförbud ska som huvudregel meddelas av förvaltningsrätt efter ansökan av socialnämnd. Bestämmelserna införs i LVU även om det inte ska vara en förutsättning för meddelandet av ett utreseförbud att villkoren för beredande av tvångsvård enligt den lagstiftningen är uppfyllda.

UNICEF Sveriges kommentar:

UNICEF Sverige tillstyrker förslaget om att ett barn ska kunna meddelas en inskränkning av rätten att lämna Sverige om det finns risk för att barnet förs utomlands för att ingå äktenskap eller äktenskapsliknande förbindelse eller könsstympas.

UNICEF Sverige anser dock att utredningens förslag behöver förtydligas, bland annat vad gäller möjligheten till omedelbart skydd med stöd av omedelbart omhändertagande enl. LVU §6. I fall där ett utreseförbud kan bli aktuellt, torde utgångspunkten vara att det finns en överhängande risk att barnet förs utomlands för ovan angivna skäl. Processen för socialnämnden att ansöka om utreseförbud hos förvaltningsrätten enligt förslaget innebär en handläggningstid på minst fyra veckor, vilket skulle kunna innebära att barnet förs utomlands innan beslut hunnit fattas. Risken är därmed att barnets behov av skydd och stöd hamnar i skuggan av den formella ansökningsprocessen. Om samverkan och beslutsprocesser inte fungerar som avsett inom nämnden riskerar barnets stärkta rättigheter, snarare resultera i uteblivet skydd i akuta situationer där det skulle behövas.

7.3.3 Åklagarmyndighetens och Polismyndighetens utvecklingsarbete för att öka förutsättningarna för lagföring bör fortgå

Utredningen bedömning: Alla anmälningar om äktenskapstvång, barnäktenskapsbrott, vilseledande till äktenskapsresa och könsstympning bör koncentreras till ett mindre antal allmänna åklagarkammare och handläggas av särskilt utsedda åklagare. Vidare bör ett kompetensnätverk inrättas för de åklagare som handlägger dessa brott.

UNICEF Sveriges kommentar:

UNICEF Sverige anser att det är av stor vikt att särskilda åklagare inom Åklagarmyndigheten hanterar anmälningar om ovan nämnda brottsmisstankar och därtill hedersrelaterad brottslighet. Därmed stärks möjligheterna att säkerställa kompetensnivån hos dem som handlägger ärendena. Ett kompetensnätverk skulle ge möjlighet till kontinuerlig kunskapsutveckling och uppdatering av rådande praxis för dem som ingår.

7.5 Ansvarsfördelningen mellan myndigheterna

7.5.7 Utredningens bedömning: Även om det har förekommit vissa mindre överlappningar mellan de berörda myndigheternas uppdrag synes det inte föreligga några större problem vad gäller roll- eller ansvarsfördelningen myndigheterna emellan. Det finns ett behov av en övergripande permanent resurs- eller kompetensfunktion med uppgift att på olika sätt främja arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck genom konkret stöd till berörda myndigheter, kommuner och landsting. Funktionen bör ha ett tydligt mandat och uppdrag. Att närmare ange formerna för hur en sådan funktion bör organiseras omfattas inte av vårt uppdrag. Vår uppfattning är dock att den frågan så snart som möjligt bör ses över. Vi är därför av den uppfattningen att det finns ett behov av att den kommande utvärderingen av Länsstyrelsen i Östergötlands läns uppdrag att ansvara för det Nationella kompetensteamet tidigareläggs.

UNICEF Sveriges kommentar:

UNICEF Sverige anser, i likhet med utredningens bedömning, att det finns behov av permanenta resurs- och kompetensfunktioner med syfte främja arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Det primära steget mot ökad lagföring av hedersrelaterad brottslighet är att den upptäcks. Särskilt viktigt är därför att regelbundna metod- och kompetensutvecklande åtgärder vidtas hos de brottsbekämpande myndigheterna (bl.a. med regelbundna genomlysningar av avslutade ärenden hos både Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten). Regelbundna metod- och kompetensutvecklande åtgärder hos andra aktuella myndigheter, i kommuner och landsting, är avgörande för att stärka kompetensen när det gäller att uppmärksamma och utreda barn som befinner sig i en hederskontext.

Övrigt

Rätten till särskild företrädare

Utredningen uppmärksammar att särskild företrädare i många fall inte förordnas när anmälningar görs gällande äktenskapstvång och vilseledande till tvångsäktenskapsresa, trots att majoriteten av målsägandena är barn och att de misstänka är barnets vårdnadshavare². Ur ett rättssäkerhetsperspektiv, men också mot bakgrund av barnets utsatta situation och bestämmelserna i barnkonventionen är detta oacceptabelt.

Barn som lever i en kontext där hedersrelaterad brottslighet förekommer befinner sig både i beroendeställning till sina vårdnadshavare och i särskild utsatthet, med potentiella påtryckningar från familj och nätverk. Själva hederskontexten i sig kan antas medföra särskilt behov av stöd (och skydd), varför barnet alltid bör få en särskild företrädare med uppgift att övervaka barnets bästa och tillse att barnet får information och möjlighet att uttrycka sina åsikter. I en hederskontext är det orimligt att barnets bästa och barnets rätt att uttrycka sina åsikter är avhängigt föräldrarnas vilja, särskilt i de fall där föräldern har egna intressen i saken. Resultaten av en tidigare rapport från Åklagarmyndigheten visar dessutom att förordnande av målsägandebiträde eller särskild företrädare

² SOU 2018:69, s. 113

har signifikant inverkan på lagföringsdelen³. UNICEF Sverige anser därför att barnets rätt till särskilt företräde tydligt måste framgå i bestämmelserna.

Barn i asylprocessen

Utredningen belyser att problemen med hedersrelaterad brottslighet, trots lagskärpningar som gjorts genom åren, inte minskat utan snarare ökat till följd av ett ökat antal asylsökande i Sverige under senare år⁴. Det är därmed rimligt att utgå från att andelen barn som lever i riskzon att utsättas för hedersrelaterad brottslighet är jämförelsevis hög bland barn i asylprocessen. UNICEF Sverige vill understryka vikten av att alla barn som befinner sig i Sverige, oavsett juridisk status, ska omfattas av det ökade skyddet mot hedersrelaterad brottslighet. Enligt barnkonventionens andra artikel ska alla barn som befinner sig inom ett lands jurisdiktion tillförsäkras sina rättigheter utan diskriminering av något slag. Detta bör i allra högsta grad även gälla ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet för att det starkare skyddet i praktiken ska leda till stärkta rättigheter och ökat skydd för alla barn som befinner sig i en hederskontext.

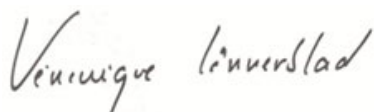
Samverkan

UNICEF Sverige är av uppfattningen att bristande samverkan inom och mellan myndigheter är en av de största utmaningarna vad gäller genomförandet av barnets rättigheter i praktiken. Kravet på samverkan mellan myndigheter är en viktig förutsättning för att kunna agera i fall där barn utsätts för hedersrelaterad brottslighet. Det gäller både upptäckt, utredningar och lagföring av brott. Ansvarsfördelningen mellan och inom myndigheter vad gäller barn i hederskontexter behöver vara tydlig i lag eller föreskrifter för att säkerställa att barn i utsatta situationer inte faller mellan stolarna. Allt arbete för att stärka och kvalitetssäkra samverkan ser vi som positivt och en förutsättning för att stärka skyddet för barn i hederskontexter.

Resurser

UNICEF Sverige vill understryka vikten av att det måste säkerställas att såväl Polismyndigheten som Åklagarmyndigheten, sociala myndigheter och andra berörda aktörer har tillräckliga resurser för att genomföra utredningens förslag och bedömningar, samt kunna upprätthålla och vidareutveckla arbetet mot hedersrelaterad brottslighet av god kvalitet.

UNICEF Sverige

Véronique Lönnerblad
Generalsekreterare

Underlaget är framtaget av Marie Hugander Juhlin, barnrättsrådgivare UNICEF Sverige. För kontakt och eventuella frågor: marie.hugander.juhlin@unicef.se

³ Åklagarmyndigheten. *Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn*, 2010.

⁴ SOU 2018:69, s. 59.